

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богуш А. М. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях / А. М. Богуш, І. Л. Сіданич, В. Є. Сучок та ін. – К. : В. Гето, 2016. – 100 с.
2. Заява ВЗЦЗ Української Православної Церкви з приводу звернення Президента України до Вселенського Патріарха Варфоломія щодо надання Томосу про автокефалію Православної Церкви в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.church.ua/2018/04/21/zayava-vzcz-ukrajinskoji-pravoslavnoj-cerkvi-z-privodu-zvernennya-prezidenta-ukrajini-do-vselenskogo-patriarxa-varfolomiya-shhodo-nadannya-tomосу-pro-avtokefaliyu-pravoslavnij-cerkvi-v-ukrajini/>.
3. Збірник нормативно-правових актів щодо свободи совісті та діяльності релігійних організацій / упор. В. М. Петрик, В. В. Остроухов. – К. : Вид-во Європейського університету, 2002. – 145 с.

4. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Основи християнської етики. 1-11 класи. – Острого : НУ «Острозька академія», 2010. – 160 с.
5. Програма «Основи християнської етики для учнів 1-4, 7-11 класів / автор. кол. : В. М. Жуковський (керівн.) та ін. – К., 2016.
6. Тейлор Ч. Етика автоетичності / Ч. Тейлор. – Львів : Секулярний вік, 2015.
7. Якухно І. І. Вивчення предметів духовно-морального спрямування у загальноосвітніх навчальних закладах: науково-методичні матеріали [Електронний ресурс] / І. І. Якухно. – Режим доступу : <http://old.zipro.net.ua/index>.
8. Якухно І. І. Етика. Духовні засади : посібник / І. І. Якухно. – Житомир, 2016. – 190 с.
9. Якухно І. І. Основи релігієзнавства в закладах освіти : посібник / І. І. Якухно. – Житомир, 2018. – 150 с.
10. Якухно І. І. Релігієзнавство : посібник / І. І. Якухно. – Житомир, 2006. – 160 с.

Дата надходження до редакції: 26.04.2018 р.

УДК 378 (091)

Ольга ШУМСЬКА,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри фортепіано
Харківської гуманітарно-педагогічної академії

ЗМІСТ І ЗАВДАННЯ ПОЗАКЛАСНОЇ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито сутність позакласної виховної діяльності, окреслено її цілі, завдання та напрями. Охарактеризовано основні види позаурочної діяльності, що можуть бути зrealізовані в закладі загальної середньої освіти.

Ключові слова: позакласна діяльність, виховна робота, саморозвиток, самореалізація, Я-концепція, заходи.

В статті раскрыта суть внеклассной воспитательной деятельности, очерчены ее цели, задания и направления. Дана характеристика основным видам внеурочной деятельности, которые могут быть реализованы в заведении общего среднего образования.

Ключевые слова: внеклассная деятельность, воспитательная работа, саморазвитие, самореализация, Я-концепция, мероприятия.

In the paper the essence of notion «extracurricular educative activities» is disclosed and its aims are outlined. The tasks and directions of out-of-class work are defined. The main kinds of extracurricular activities, which can be implemented at school, are singled out.

Key words: extracurricular activities, educative work, self-development, self-realization, self-concept, events.

Постановка проблеми. У сучасних умовах інтенсивний розвиток усіх суспільних процесів вимагає перегляду змісту освіти, спрямованого на пошук нових шляхів і методів забезпечення різнобічного розвитку дитини відповідно до її задатків, нахилів, здібностей. Вирішенню означеної проблеми сприяє створення цілісного педагогічного середовища, в якому позакласна діяльність має бути необхідною складовою та активним виховним засобом, а завдання вдосконалення виховного процесу і розвитку творчих здібностей учнівської молоді – одним із пріоритетних. При цьому завдання виховної роботи – формування високоморальної особистості з непохитними духовними ідеалами, готової до самовизначення та самореалізації в суспільстві у тій чи іншій сфері життєдіяльності.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблеми оптимального поєднання позакласної роботи з навчальним і виховним процесом широко висвітлено в роботах відомих вітчизняних учених і педагогів-практиків. Так, Н. Абдулаєва, Н. Бабцева, Т. Венгерак, С. Даневич, І. Кабулова, О. Митник, В. Чігріна та інші автори виокремили загальні принципи організації позакласної роботи. При цьому спільним принципом для всіх видів позаурочної діяльності, на думку вчених, є добровільність і різноманітність у виборі виховних організаційних форм та напрямів.

Мета статті – охарактеризувати зміст, а також визначити основні завдання та напрями позакласної виховної діяльності сучасного вчителя.

Виклад основного матеріалу. Позакласна робота – це самостійна сфера діяльності вчителя, що здійснюється ним у взаємозв'язку з виховною роботою на уроці. Залучення до різних видів позакласних заходів сприяє набуттю дитиною необхідних практичних умінь та навичок, збагачує її особистий досвід, наповнює знаннями про різноманітність людської діяльності.

Керувати виховним процесом – означає не лише розвивати та вдосконалювати закладені в людині розумові й фізичні здібності, коригувати небажані соціальні відхилення в її поведінці та свідомості, а й формувати в неї потребу в постійному саморозвитку, самореалізації фізичного, розумового та духовного потенціалу [2].

Саме тому метою позакласної роботи є: успішна соціалізація підростаючих поколінь у сучасних умовах загалом, а також саморозвиток учня не лише як суб'єкта діяльності, а й як особистості зокрема.

Позакласна робота спрямована на вирішення таких основних завдань:

1. *Формування в дитини позитивної Я-концепції*, що характеризується такими чинниками: а) впевненістю в доброзичливому ставленні до неї з боку інших людей; б) переконаністю в успішному оволодінні тим чи іншим видом діяльності; в) почуттям власної значущості. Позитивна Я-концепція характеризує позитивне ставлення дитини до самої себе та об'єктивність її самооцінки як основи подальшого розвитку індивідуальності дитини. Різноманітна позакласна діяльність сприяє розкриттю індивідуальних здібностей дитини, які не завжди проявляються на уроці, її самореалізації, підвищенню самооцінки, впевненості в собі, тобто позитивному сприйняттю самої себе. Залучення учнів до різних видів позакласної роботи збагачує їх особистий досвід, формує знання про різноманітність людської діяльності та необхідні практичні вміння й навички.

2. *Створення сприятливих умов для набуття досвіду колективного життя, навичок співпраці.* Навчальна праця через її специфічність не може слугувати такою сприятливою основою згуртування колективу, якою є позакласна діяльність, адже в даному випадку учні вступають у багатосторонні взаємини між собою. Через різні форми позакласної роботи школярі не лише виявляють свої індивідуальні особливості, а й навчаються жити в колективі. При цьому позакласна діяльність збагачує досвід колективної взаємодії школярів у певному аспекті, що в сукупності має значний навчально-виховний ефект.

3. *Формування потреби в продуктивній, соціально прийнятній діяльності* через безпосереднє ознайомлення з різними видами діяльності, формування відповідно до індивідуальних схильностей, інтересу до них, а також необхідних умінь та навичок. Завдяки позакласній роботі дитина долучається до продуктивної, схвалюваної суспільством діяльності, й, за потреби, самостійно її організовує. Даний аспект є особливо актуальним у зв'язку з постійним зростанням кількості підлітків, які ведуть антигромадський спосіб життя (злочинність, наркоманія, алкоголізм тощо).

4. *Формування морального, емоційного та волевого компонентів світогляду.* Через позакласну роботу, зокрема оволодіння моральними поняттями, засвоюються моральні норми поведінки.

Емоційна сфера формується через естетичні уявлення про сутність творчої діяльності.

5. *Розвиток пізнавального інтересу.* Дане завдання позакласної роботи відображає наступність навчальної та позанавчальної діяльності, оскільки позакласна робота пов'язана з навчально-виховною роботою на уроці та, у кінцевому підсумку, спрямована на підвищення ефективності навчального процесу. Виховання інтересів учнів у процесі позакласної роботи пов'язане з вирішенням важливого завдання – вибором школярами майбутньої професії і підготовкою їх до майбутньої трудової діяльності. Відомо, що різні види позакласних занять як джерело виникнення професійних інтересів і професійної обізнаності учнів допомагають їм набути спеціальних знань, умінь та навичок, перевирити свої сили в обраній сфері діяльності.

6. *Організація вільного часу учнів.* Сьогодні дуже важливим завданням є подовження термінів організованого педагогічного впливу з метою попередження негативних наслідків дитячої бездоглядності. У цьому контексті слід зазначити, що встановлено безпосередню залежність між поведінкою учнів і тим, як вони проводять вільний час. Переважна більшість педагогічно занедбаних учнів не займаються в гуртках, не мають громадських доручень, не цікавляться життям класу й школи. У міру збільшення частки вільного часу проблема культури його використання набуває все більшого значення в суспільстві. Існує думка, що невстигаючих учнів не слід відволікати від навчальних занять. Це неправильно, оскільки саме вони потребують допомоги у питанні правильного використання свого вільного часу. При цьому засоби інформаційних технологій надають величезні можливості навіть для невстигаючих учнів.

Вищезокреслені завдання визначають основні можливості та напрями позакласної роботи в досягненні її основної мети й носять характер загальних положень. У реальній виховній діяльності вони конкретизуються відповідно до особливостей класу, педагога, загальношкільної позанавчальної роботи тощо.

У ході організації позакласної діяльності учнів учителів необхідно враховувати такі її особливості:

- переважання емоційного аспекта над інформативним, адже для ефективного виховного впливу первинним є звернення до почуттів дитини, її переживань, емоцій, що у подальшому уможливує апелювання безпосередньо до її розуму;

- у змісті позакласної роботи визначальну роль відведено практичній складовій знань, тобто основною спрямованістю позакласної діяльності є розвиток необхідних умінь та навичок. Так, у рамках позакласної роботи вдосконалюються навчальні навички (наприклад, у таких заходах, як «Цікава азбука», «Весела математика» тощо), відпрацьовуються вміння самостійного пошуку інформації (під час організації «Вечора казок», вікторини «Мое улюблене місто»), комунікативні вміння та вміння співпрацювати (колективна праця на суботниках, під час проведення спортивних або сюжетно-рольових змагань, ігор та ін.).

Аналіз науково-педагогічних джерел [1; 3; 4] дозволив виокремити ті види позаурочної діяльності, що можуть бути реалізовані в школі, зокрема: пізнавальну, ціннісно-орієнтаційну, громадську, естетичну, культурно-дозвілєву.

Кожен вид діяльності, представлений нами, не лише тісно пов'язаний із навчальним процесом та зі змістом навчання й виховання в школі, а й сприяє досягненню певних освітніх і виховних цілей.

Так, *пізнавальна діяльність* спрямована на розвиток пізнавальних інтересів, накопичення знань, формування розумових здібностей тощо. *Ціннісно-орієнтаційна діяльність* покликана формувати ставлення до світу, певних переконань, поглядів, засвоєння моральних та інших норм людського життя, тобто всього того, що стосується цінностей. У зв'язку з цим до послуг класного керівника – неабияке розмаїття можливостей щодо сприяння виробленню в школярів ставлень, поглядів на життя, формування світогляду в межах різних форм позаурочної діяльності, зокрема: бесіди із соціально-етичної проблематики, класні збори, дискусії, диспути тощо. Цілком зрозуміло, що засвоєння школярами соціальних цінностей відбувається також завдяки іншим формам і видам діяльності.

Громадська діяльність передбачає участь школярів у процесах керування школою (наприклад, у рамках членства в різних учнівських та молодіжних об'єднаннях як у школі, так і поза нею), в трудових, політичних та інших акціях, кампаніях тощо. Серед форм організації означеної діяльності варто виокремити: роботу із самообслуговування, прибирання шкільних приміщень, шкільні збори, засідання, вибори, діяльність учнівських органів самоуправління, різноманітні тематичні вечори, свята, зустрічі та ін.

Естетична діяльність спрямована на розвиток художнього смаку, естетичних почуттів, інтересів, естетичної культури, творчих здібностей дітей. Складно переоцінити значення естетичних занять учнів, які найбільш ефективно можуть бути організовані поза школою, зокрема в спеціальних установах додаткової освіти, клубах. Однак шкільні педагоги також можуть здійснювати таку роботу, готуючи разом із дітьми різноманітні інсценівки, конкурси, театральні вистави, концерти, фестивалі, екскурсії тощо.

Культурно-дозвілєва діяльність передбачає змістовний, розвивальний відпочинок, основна мета якого – вільне спілкування, в якому ініціативу слід

надавати саме учням. При цьому вчитель повинен бути не стороннім спостерігачем, а активним учасником будь-якої діяльності, її безпосереднім натхненником, однак пам'ятаючи про свої функції як вихователя. Важливою складовою культурно-дозвілєвої діяльності є спортивно-оздоровча діяльність. Вільне спілкування, дозволяючи учнів передбачають найрізноманітніші форми: ігри, свята, вечори відпочинку, колективні дні народження, змагання, спільні прогулянки, походи та багато іншого.

Висновки. Узагальнюючи вищевикладене, зауважимо, що позакласна виховна робота є важливою складовою системи освіти і виховання учнівської молоді. Вона здійснюється у вільний від навчання час із метою розвитку інтересів та здібностей особистості; задоволення її потреб у пізнанні, спілкуванні, практичній діяльності; відновлення сил і зміцнення здоров'я. Методично правильно організовані представлені нами види роботи вимагають від педагога відповідних професійних і методичних знань, умінь, нестандартного підходу та креативності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабцева Н. В. Позакласна робота як умова формування ключових компетенцій учнів / Н. В. Бабцева // Німецька мова в школі. – 2009. – № 10. – С. 13–14.
2. Венгерак Т. О. Система позакласної та виховної роботи / Т. О. Венгерак // Світ виховання. – 2010. – № 1. – С. 22–24.
3. Даневич С. Система позакласної навчальної діяльності учнів як фактор розвитку їхніх інтересів / С. Даневич // Рідна школа. – 2009. – № 7. – С. 66.
4. Коверсун В. Позакласна діяльність: принципи виховання у позакласній роботі / В. Коверсун // Шкільний світ. – 2013. – № 3. – С. 23–29.

Дата надходження до редакції: 03.04.2018 р.

УДК 37.07: 34.092

В'ячеслав ШИНКАРЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ПАТРІОТИЧНОЇ ВИХОВАНOSTІ СТАРШОКЛАСНИКІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто питання визначення критеріїв патріотичної вихованості старшокласників в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. На основі наявних у педагогічній науці підходів до визначення структури, компонентів, критеріїв та показників патріотичної вихованості як педагогічної категорії висвітлено власне бачення цих питань з

урахуванням особливостей патріотичного виховання саме старшокласників. Виділено основні компоненти патріотичної вихованості.

Ключові слова: виховний процес, критерії, освітній процес, показники, патріотичне виховання, рівні вихованості, старшокласники.